

Lupeefu kiyimba ishilogolo sheesu isha Shisangu

Ni rahisi kusoma lugha yetu ya
Kisangu

a	aa	b	d	e	ee	f	g	h	i
ii	j	k	kh	l	m	mb	mf	n	
nd	ng	ng'	nj	nk	nkh	ns			
nsh	ny	o	oo	p	s	sh	t		
	u	uu	v	w	y				

1. Herufi na sauti za Kisangu ambazo zipo katika Kiswahili:

Irabu

a	- mbata (bata)	m	- mulema (mlemavu)
e	- malenga (maji)	mb	- mbalusi (jike)
i	- lipishi (mti)	n	- nanda (nyumba)
o	- mbogo (nyati)	nd	- ndusu (bunduki)
u	- shidunda (mlima)	ng	- ngubi (nguruwe)

Konsonanti

b	- mbalino (ikulu)	ng'	- ling'anga (jiwe)
d	- dogovi (punda)	nj	- njiva (njiwa)
f	- shifugo (chungu)	ny	- nyuni (ndege)
g	- gobe (kobe)	p	- mupepe (mkia wa samaki)
h	- muhono (sindano ya kushonea magunia)	s	- lusimo (hadithi)
j	- jimba (digidigi)	sh	- lipishi (mti)
k	- likutu (sikio)	t	- lituli (kinu)
l	- lilole (kioo)	v	- vatamu (wagonjwa)
		w	- nduwula (mkuki)
		y	- liyunjilo (chekecheke)

2. Irabu ndefu zinazoandikwa kwa herufi mbili:

aa	- mbaata (swala)	oo	- noonya (mvua)
ee	- ndeedi (senene)	uu	- duuma (chui)
ii	- liiho (jicho)		

3. Muunganiko wa herufi:

bw	- debwe (nyani)	ly	- lyosi (moshi)
gw	- gwanda (shati)	ty	- tyasaamula (piga chafya)
mbw	- mbwawa (mbwa mwitu)		
tw	- mutwango (mchi)	py	- pyasiila (pangusa)

4. Herufi na sauti za Kisangu ambazo hazipo katika Kiswahili:

kh	- k h anambwa (mtoto wa mbwa)	nkh	- nk h awulu (kenge)
mf	- m f uwo (kiboko)	ns	- n s enjele (pundamilia)
nk	- l n kuluulu (kidole gumba)	nsh	- n sh ende (pengo)

5. Alama za mawimbi (toni):

wájobile (alisema)

wajovile (ulisema)

wáloleela (ameona)

waloleela (umeona)

Kisangu ni lugha ya toni, yaani, mawimbi ya maneno yanasaidia kutofautisha maana mbalimbali. Kwa mfano, tukiandika **wajovile** kwa Kisangu, maana yake siyo wazi. Je, maana ni ‘ulisema’ au ‘alisema’? Katika matamshi kuna tofauti ya mawimbi. Ikiwa na maana ‘ulisema’, wimbi la juu liko kwenye **jo**, yaani, tunatamka **waJOvile**. Ikiwa na maana ‘alisema’, wimbi la juu liko kwenye **vi**, yaani, tunatamka **wajoVIle**. Tunaonyesha ni ‘yeye’ (**alisema**) katika maandishi kwa njia ya kuweka alama juu ya irabu ya kwanza katika neno “**wájobile**”.

Sasa tunaweza kutofautisha, kwa mfano:

wájobile (alisema)

wajovile (ulisema)

wáaluta (ameenda)

waaluta (umeenda)

wánaava (amelamba)

wanaava (umelamba)

wádinda (amefunga)

wadinda (umefunga)

wágulwishe (aliruka)

wagulwishe (uliruka)

wásamiilwe (alisahau)

wasamiilwe (ulisahau)

6. Soma hadithi ifuatayo:

Ulusimo lwa Mwasimutwa nu munya shiwungo

Ilisiku limonga, kukhandi kuna fiwungo fivili, kukhandi kuna vaanu vina vitoolana. Avaanu awo amataawa gaanave, umugoosi itamubulwagwa Juma, umudala itamubulwaga Mwanaasha.

Ishiwungo ishimonga shikhandi kunena, ishimonga kusikha. Pina shishaanali ishiwungo uJuma wátile kimuyaana uMwasimutwa. Ishiwungo isha kusikha shaali sha Fulenki nu Malia. UFulenki wope wátile kimuyaana uMwasimutwa. UMwasimutwa wáhiivile mandu wájeele, “Nisiite kwa naani? Na nisiileshe kwa naani? Koono nisakulwa nifishe niilye.”

Ilisiku lyafishile, uMwasimutwa wáwuushile iita mbakha pa nsila malekhano. Wáyansiise kihiva, “Nilute kwa Juma awu nilute kwa Fulenki?” Wáhiivile wáhiivile wáhiivile. Wálamwile kiita kwa Juma. Wáganile kifikha wáweene valiile. Vamujovile Mwasimutwa, “Mbona wásheelewa?”

Khanji wáyansiise kisiga iluta kwa Fulenki wáganile kifikha kula koope wáweene valiile. Koope vamujovile kiija, “Mwasimutwa, mbona wásheelewa?”

Wásigitiishe mandu wájeele, “Shilekha vajovile umusakula fyona ikhosa fyona.” UMwasimutwa shi wáwuushile iwuya ni njala yaakwe. Vaya, ishooyo shivi.

Kama una maswali yoyote au unataka kununua vitabu au kuhudhuria darasa la kusoma, wasiliana na ofisi ya huduma yetu.

Namba za simu: 0757 552 828 au 0767 667 729

Kichwa: Lupeefu kiyimba ishilogolo sheesu isha Shisangu (It's Easy to Read our Sangu Language)

Lugha: Kisangu / Kiswahili

Kimetengenezwa na kuchapishwa na: Huduma ya Kutafsiri Biblia na Kuendeleza Lugha za Asili, Mbeya, S.L.P. 6359, Mbeya, Tanzania
literacy_mbeya@sil.org

Shukrani za dhiti ziende kwa timu ya Wasangu:

Mch. E. Chepe, P. Mwanavisi, W. Mwasembe

Toleo la tano © 2011 - 2017 SIL International

TSH 100/ =

